

tevedan ziyade dil açısından okunup çözülmesi ve anlaşılması gereken öğretici metinler durumundadır (*el-‘Aşrû'l-İslâmî*, s. 404). Basralı âlim Halîl b. Ahmed'in Rü'be'nin cenazesinden dönüşünde söylediği, "Bugün şiiri, dili ve fesahati gömdük" sözü (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XX, 370) onun şiirlerinin dil ve fesahat açısından değerliyle ilgili önemli bir değerlendirmedir. Aynı zamanda hadis râvilerinden kabul edilen Rü'be'nin şiirlerinde İslâmî ruh güçlü olup Kur'an'da yer alan bazı konular açık veya işaret yoluyla şiirlerine yansımıştır. Bazı şiirlerinde ise kişinin irade hürriyetine sahip bulunmadığı tezini savunan Cebriyye görüşünün savunmuşur. Bu konuda şair Zürrümme ile tartışmaları vardır.

Rü'be'nin şiirleri çeşitli dilci ve edipler tarafından toplanmıştır. Bunlar arasında çağdaşları Ebû Amr b. Alâ, Ebû Amr eş-Şeybânî ve Ebû Abdullah İbnü'l-A'râbî, sonrakilere de Sükkerî sayılabilir. Divanına Muhammed b. Habîb, Ebû Ali el-Hirmâzî ve Ahmed b. Muhammed el-Meydânî şerh yazmıştır (yazma nüshaları için bk. Sezgin, II, 368-369). Divanın ilk neşirini uzunca bir giriş, Almanca tercümesi, Rü'be'ye nisbet edilen bazı kıta ve beyitler ve zengin bir indeksle birlikte W. Ahlwardt gerçekleştirmiştir (*Sammlungen alter arabischer Dichter III: Der Diwân des Reğezdichters Rûba ben El'ağğâğ*, Berlin 1903). Bu neşirde hepsi recez vezninde 127 kaside kafiyelerine göre alfabetik sıralanmıştır. Ridvân Muhammed Hüseyin en-Neccâr bu neşre otuz mısra recez eklemiştir ("el-Müstedrek 'alâ devâvîni şu'arâ'l-'Arabî'l-ma'fû'a", *MMMA*, XXXI [Küveyt 1987], s. 250-254). Rudolf Geyer, recez şiirlerine ayırdığı *Altarabische Diiamben* adlı eserinin (Leipzig 1908) üçüncü cüzünü Rü'be divanına tahsis etmiş, üç divanda yer almayan on iki şiirini açıklamalarıyla birlikte eserine ilâve etmiştir. Ayrıca Abdülazîz b. Yahyâ el-Celûdî (*Aḥbâru Rü'be*), Hammâd b. İshak el-Mevsilî, Muhammed Tefvîk el-Bekrî (*Erâcîzü'l-'Arab*, Kahire 1313), Havle Takıyyüddin el-Hilâlî (*Dirâse Luğavıyye fi erâcîzi Rü'be*, I-II, Bağdat 1982) ve Ömer Ebû'l-Ayneyn (*el-Luğa fi erâcîzi Rü'be*, İskenderiye 1410/1989) tarafından monografiler yazılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cumahî, *Ṭabaḳâtü fuḥûlî's-şu'arâ'* (nşr. Mahmûd M. Şâkir), Kahire 1952, s. 579-581; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ'* (nşr. Temîm Şeyh Hasan), Beyrut 1412/1991, s. 399-403; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egâni* (nşr. Abdülemîr Ali Mühennâ), Beyrut 1986, XX, 359-370; Âmidî, *el-Mü'tellif*, s. 121-122; Merzûbânî, *el-Müveşşah* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1385/1965, s. 342-343, ayrıca bk. İndeks; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, XI, 149-

151; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 303-305; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, Kahire 1347, I, 91-93; Bedrân, *Tehzîbü Târîhi Dumaşk*, V, 331-335; C. A. Nallino, *La Littérature Arabe*, Paris 1950, s. 156-162; M. Ullmann, *Untersuchungen zur Rağzpoesie*, Wiesbaden 1966, s. 29-37; R. Blachère, *Histoire de la littérature arabe*, Paris 1966, s. 526-530; Sezgin, *GAS*, II, 367-369; Şevki Dayf, *el-‘Aşrû'l-İslâmî*, Kahire, ts. (Dârü'l-maârif), s. 401-404; Brockelmann, *GAL* (Ar.), I, 227-228; Gânim Cevâd Rızâ, *el-‘Accâc ve devrühû fi taṭvîri'l-urcûze fi'l-‘aşri'l-Ümevî*, Musul 1406/1986, s. 31-33; R. Geyer, "Beiträge zum Diwan des Ru'bah", *SBAW*, CLXIII (1909), s. 1-79; W. P. Heinrichs, "Ru'ba b. al-Adîdîdî", *EP* (Fr.), VIII, 595-597.

RAHMİ ER

RÜCKERT, Friedrich

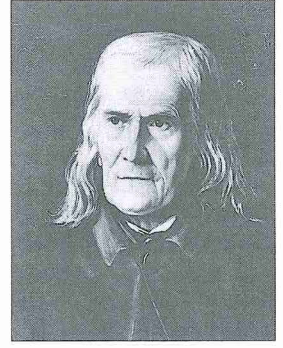
(1788-1866)

Alman şairi,
filolog ve şarkiyatçı.

Bavyera'nın Schweinfurt şehrinde doğdu. Würzburg ve Heidelberg üniversitelerinde hukuk ve felsefe okudu. 1811 yılında Jena Üniversitesi'nde filoloji doktorası yaptı, aynı üniversitede Grek ve Doğu mitolojisi dersleri verdi. 1817'de İtalya'ya gitti ve bir yıl Roma'da kaldı. 1818'de Viyana'da Joseph von Hammer-Purgstall'dan Arapça, Farsça ve Türkçe dersleri aldı. Ertesi yıl Almanya'ya döndü. Hayatını kazanmak için bir yandan çeviriler yaparken bir yandan da kendi kendine yeni diller öğrenmeye devam etti. 1826'da Erlangen Üniversitesi'nin Doğu dilleri profesörlüğüne tayin edildi, 1841 yılında Berlin Üniversitesi'ne geçti. 1848'de hocalıktan ayrılarak hayatını şiire ve ilmî çalışmalara adadı. Coburg yakınlarındaki Neuseß'te öldü.

XIX. yüzyılın ilk yarısında klasik Alman şairlerinden sayılan Rückert zamanımızda tipik bir romantik ve Biedermeier şairi olarak tanınır. Napolyon'un Almanya'yı işgaline karşı yazdığı ve Freimund (hür ağız) Reimar müstear takma adıyla *Deutsche Gedichte* başlıklı derlemeye yayımladığı (Heidelberg 1814) "Geharnischte Sonette" (zırlı soneler) adlı şiirinde çok sert bir milliyetçi tavır sergilemiştir. Bugün onun bu tavrı eleştirilirken iki çocuğunun ölümü üzerine kaleme aldığı ve Gustav Mahler'in bestelediği "Çocuk Ağrıları" adlı şiirleri (*Kindertotenlieder*, Frankfurt-Main 1872) hâlâ büyük bir beğeniyle dinlenmektedir.

Rückert'in bildiği diller arasında tesbit edilebildiği kadarıyla başlıca modern Batı dillerinden başka Rusça ve diğer Slav dilleri, Grekçe, Latince, Sanskritçe, Türkçe, Arapça, Farsça, İbrânîce, Süryânîce, Ermenice, Kürtçe, Peştuca, Hindustânî, Prakrit-

Friedrich Rückert

çe, Palice, Malayca, Tamilce, Kiptice ve Fince gibi hemen her aileden diller bulunuyordu. Üstün bir dil öğrenme yeteneğine sahip olan Rückert'in, bilmediği bir dil için kendisine başvurduğunda altı hafta süre istediği ve bu sürenin sonunda söz konusu dili ondan edebî çeviriler yapacak, hatta şiir yazacak kadar öğrendiği söylenmektedir.

Eserleri. Rückert'in şarkiyat alanını ilgilendiren en önemli çalışmaları çeşitli Doğu dillerinden yaptığı çevirilerdir. Bunlardan özellikle Farsça'da ulaşabildiği bütün edebî eserlerle ilgilenmiş, şiirlerin bazılarını vezinlerini esas alarak Almanca'da yeniden yazarken bazılarını da vezinlerini koruyarak çok titiz bir şekilde Almanca'ya tercüme etmiştir. Onun Mevlânâ Celâled-dîn-i Rûmî'nin *Dîvân-ı Kebîr*'inden yaptığı yeniden şiirleştirmeler orijinallerinin ruhunu mükemmel bir şekilde yansıtır. *Oestliche Rosen* adlı eserinde (Leipzig 1822) Mevlânâ'nın kırk dört gazeliyle bu formu Alman edebiyatına sokmuştur. Rückert'in Fars edebiyatından yaptığı diğer tercüme-lerin başlıcaları şunlardır: *Rostem und Suhrab* (Erlangen 1838), *Saadi's Bostan* (Leipzig 1882), *Firdosi's Königsbuch-Schahname* (Berlin 1890-1895), *Saadi's Diwan* (Berlin 1893), *Saadi's politische Gedichte* (Berlin 1894), *Ghaselen des Hafis* (München 1926). Rückert'in ölümünden sonra yayımlanan *Grammatik, Poetik und Rhetorik der Perser* de (Got-ha 1874) hâlâ değerini koruyan Fars edebiyatına giriş kitabı niteliğinde bir eserdir. Onun Arapça'daki en önemli çalışması ise Kur'an-ı Kerim'in şiirsel bulduğu bölümlerinden yaptığı manzum çevirilerdir (*Der Koran, im Auszug*, Frankfurt-Main 1888). Kur'an o zamana kadar birkaç defa Almanca'ya tercüme edilmişse de önceki çevirilerde Hıristiyanlığı savunma ve İslâm'ı eleştirme kaygıları ağır bastığından yalnız Rückert'in siyasi ve dinî kaygılar taşımayan tercümesi onun sözel zenginliğini gösterebilmiştir. Rückert'in klasik Arapça me-

tinlerden yaptığı diğer tercümele arasında Harîrî'nin *el-Makâmât*'i ile Ebû Temmâm'ın derlediği *el-Ĥamâse*'den alınmış uzun parçalar bulunmaktadır (*Die Verwandlung des Abu Seid von Serug oder die Makamen des Hariri*, I-II, Tübingen 1826-1827; *Ĥamâsa oder die ältesten arabischen Volkslieder, gesammelt von Abū Tammām*, Stuttgart 1845). Onun Sanskritçe ve diğer Doğu edebiyatlarından gerçekleştirdiği tercümele de Farsça ve Arapça'dan yaptıklarına göre daha az tanınmakla birlikte onlar kadar önemli ve hacimlidir. Bunların başlıcaları ağır bir felsefi efsane manzumesi olan *Mahabharata*, büyük bir aşkı anlatan ve yine efsanevi bir şiir olan *Gitagovinda* ve Hinduizm'in en eski yazılı belgesini oluşturan *Veda*'nın dördüncü bölümü *Atharva-Veda*'dır.

BİBLİYOGRAFYA :

C. Beyer, *Friedrich Rückert's Leben und Dichtungen*, Coburg 1866; V. Suchy, *Friedrich Rückerts 'Idee der Philologie' im Lichte der romantischen Sprachphilosophie*, Wien 1945; H. Prang, *Friedrich Rückert, Geist und Form der Sprache*, Schweinfurt 1963; A. Schimmel, *Friedrich Rückert: Lebensbild und Einführung in sein Werk*, Freiburg 1987; a.m.f., *Friedrich Rückert, Ausgewählte Werke*, Frankfurt 1988; a.m.f., "Friedrich Rückert, Dichter und Orientalist", *Alman Dil ve Edebiyatı Dergisi*, III, İstanbul 1956, s. 1-18; C. Wiener, *Friedrich Rückerts 'De idea philologiae' als dichtungstheoretische Schrift und Lebensprogramm*, Schweinfurt 1994; H. Bobzin, "Friedrich Rückert in Berlin (1844-45) aus den Erinnerungen von Max Müller", *Oriens*, XXIX-XXX (1986), s. 102-109.

GÜNTER SEUFERT

RÜCÛ

(bk. İSTİDRÂK).

RÜCÛ

(الرجوع)

Sebepsiz zenginleşme durumlarında ve başkası için yapılan bazı ödeme veya harcamalarda ortaya çıkan talep hakkı anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte "dönmek, vazgeçmek" anlamındaki *rücû*' kelimesi fıkıh literatüründe ağırlıklı olarak, sebepsiz zenginleşme teşkil eden durumlarda ortaya çıkan talep hakkı ile bazı hukukî ilişkilerde başkası için yapılan ödeme veya harcamayı ilgiliden istemeyi ifade eder. Bundan başka *rücû* kavramı -müctehidin ichtihadından yahut müftünün fetvasından, şahidin şahitliğinden, ikrarda bulunanın ikrarından,

icapta bulunanın karşı taraf kabul beyanında bulunmadan önce icabından, hibe, vakıf veya vasiyette bulunanın bu tasarruflardan vazgeçmesi örneklerinde olduğu gibi- bir görüş ya da karardan dönmeyi belirtmek üzere yaygın biçimde kullanılır. Ric'î boşamada iddet süresi içinde söz veya fiille -yeni bir akde gerek olmaksızın- evliliği devam ettirme iradesini açıklamaya da ric'at ve *rücû* denir (bk. TALÂK).

İkili ilişkiler çerçevesinde *rücû* teriminin kullanılmasına şu durumlar örnek gösterilebilir: İfâ olarak sunulan edimin borca uygun çıkmaması üzerine alacaklının aldığı iade edip borca uygun bir edim talep etmesi, iki taraflı borç ilişkilerinde alacağı kısmî veya küllî ifâ imkânsızlığına mâruz kalan tarafın -önceden ifâ ettiği ve artık diğer taraf bakımından sebepsiz zenginleşme teşkil eden- edimini geri istemesi, satın aldığı mal zapta (istihkak) uğrayan alıcının ödediği semenin iadesini satıcıdan istemesi, ifâ edilen edimin ayıplı olduğunun iade imkânı kalmadığı sırada anlaşıludana talep etmesi.

Genellikle üçlü ilişki çerçevesinde ortaya çıkan *rücû* hakkı ise "başkası için yapılan ödeme veya harcamayı ondan talep edebilme" anlamında kullanılmaktadır. *Rücû*ün bu şekli vekâlet, kefalet, havale, şirket, taksim, bey', rehin, lukata gibi pek çok hukukî ilişkide gündeme gelir. Vekâlet gereği harcama yapan vekilin müvekkile, borcu ifâ eden kefilin asıl borçluya, ortaklaşa alım yapanlardan birinin hissesini aşan ödeme durumlarında diğer alıcılara, zorunlu harcama yapan müşterek mülkiyet mâlikinin diğer mâliklere karşı elde ettiği talep hakkı da *rücû* terimiyle ifade edilir. Borç ilişkileri çerçevesindeki kullanımları dikkate alındığında *rücû*, açıkça veya zımnın mezun sayılan hallerde teberra kastı olmaksızın başkası için yapılan bir iş veya ödemedan dolayı asıl borçluya dönebilme imkânı olarak belirginlik kazanmaktadır. Buna göre *rücû*, bağışlama amacı olmadan başkasına ait borcun ödenmesi veya ona ait işin görülmesi durumunda yapılan ödeme veya harcamanın ondan talep edilmesini ifade eder. Burada iyi niyetin korunması ile istismara karşı tedbir arasında ince bir denge kurulmak istenmiştir.

Rücû teriminin bu iki grupta toplanabilecek klasik literatürdeki kullanımları sebepsiz zenginleşme teorisi için anahtar kavram niteliğindedir (bu kapsamda *rücû* imkânı veren değişik durumlar için bk. HAKSIZ İKTİSAP). Öte yandan yetkisiz ola-

rak başkası için ödeme veya harcama yapan kişinin ilgiliye *rücû* imkânının bulunup bulunmadığı fakihler arasında tartışılmıştır (bk. FUZÛLÎ). Borçludan izin almadan onun adına ifâda bulunan üçüncü şahsa *rücû* hakkı tanınıp tanınmayacağı da doktrinde ayrı bir tartışma konusudur (bk. İFÂ).

Rücû hakkı bulunan durumlarda kural olarak *rücû*ün konusu iadesi istenebilen edim, başkası için yapılan harcama veya ifâ edilen borçtur. Bu hakkın sahibinin alacağını üçüncü kişiye bağışlamış veya bir bedel karşılığı temlik etmiş olması durumu değiştirmez. Fakat *rücû* sürecinde konu tarafların anlaşmasıyla yeniden belirlenebilir. Kefilin selem borcunu ifâ etmesi asile verilen bir karz niteliğinde olduğundan ona *rücû* ederken onunla ifâ yerine edim anlaşması yapılabilir. Karz ise zaten ifâ yerine edim anlaşmasına elverişlidir (Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, V, 45-46; Kâsânî, V, 214).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Aşl* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Beyrut 1410/1990, V, 45-46, 70, 75; Kâsânî, *Bedâ'î*, V, 214, 250; VI, 13; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Herrâs), IV, 123, 530, 609; V, 475; Nevevî, *Ravzatü'l-tâlibin* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd - Ali M. Muavvaz), Beyrut 1412/1992, III, 498-506; Şehâbeddin el-Karâfî, *el-Furûk*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), III, 189-190, 253-254; Derdîr, *eş-Şerhu's-şâgîr*, [baskı yeri yok] 1410/1989 (el-Matbaatü'l-asiyye ve mektebetü-hâ), II, 626; Subhî Mahmesânî, *en-Nazariyyetü'l-âmmeh li'l-mûcebât ve'l-ukûd*, Beyrut 1948, II, 289; Bîlal Aybakan, *İslam Hukukunda Borçların İfâsı*, İstanbul 1998, tür.yer.; "Rücû", *Mv.F.*, XXII, 127-151.

BİLAL AYBAKAN

RÜKÂNE b. ABDÜYEZİD

(رکانه بن عبد يزيد)

Rükâne b. Abdiyezîd b. Hâşim el-Kureşî el-Muttalibî (ö. 42/662 [?])

Sahâbî.

Soyu Abdümenâf'ta Resûl-i Ekrem ile birleşir. Babası ve annesi Aclê bint Aclân el-Leysiyye de sahâbîdir. Kureyş'in en güçlü pehlivanı olan ve İslâmîyet'in ilk yıllarında Hz. Peygamber'le tuttuğu güçleşlerle tanınan Rükâne'nin bu güçleşlerde yenildiği takdirde İslâmîyet'i kabul edeceğine, fakat her seferinde yenildiği halde müslüman olmayı kabul etmediğine dair rivayetlere kaynaklarda yer verilmiştir. Rükâne'nin Mekke'nin fethinde müslüman olduğu, ardından Medine'ye yerleştiği, Resûl-i Ekrem'in ona Hayber gelirlerinden 50 vesk verdiği belirtilmektedir. Rükâne'nin